



กองทุนสุขภาพตำบล: ทิศทางสู่การทำงานแนวใหม่ของพยาบาลชุมชน

ปิยะธิดา นาคะเกษียร ปร.ด.*

บทนำ

บทความนี้นำเสนอประสบการณ์จากการวิจัย ประเมินผลการดำเนินงานระบบหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่ต้นแบบ กรณีศึกษาพื้นที่กองทุนหลักประกันสุขภาพตำบลบางน้ำผึ้ง มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อสังเคราะห์ ถอดบทเรียนสถานการณ์ กระบวนการพัฒนา รูปแบบและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานกองทุนหลักประกันสุขภาพท้องถิ่น¹ ซึ่งสามารถนำบทเรียนที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งอื่นๆ ต่อไป โดยเฉพาะในเรื่องของกระบวนการในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนากองทุนสุขภาพระดับตำบล กลไก เงื่อนไขที่ทำให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย และที่สำคัญผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกับวิชาชีพพยาบาลในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการร่วมสร้างสุขภาวะแก่ผู้รับบริการ และผู้วิจัยในฐานะที่เป็นพยาบาลวิชาชีพยังได้มองเห็นทิศทางการทำงานชุมชนแนวใหม่ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง รวมถึงบทบาทของพยาบาลชุมชนที่ช่วยเสริมหนุนกระบวนการในการสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าให้เกิดขึ้นกับประชาชนในทุกพื้นที่

การดำเนินงานกองทุนสุขภาพระดับท้องถิ่น: กรณีศึกษาตำบลบางน้ำผึ้ง

บริบทพื้นที่ตำบลบางน้ำผึ้ง

“ตำบลบางน้ำผึ้ง” ตั้งอยู่ห่างจากตัวอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ประมาณ 5 กิโลเมตร เป็นตำบลที่มีพื้นที่สีเขียวขนาดใหญ่และเป็นที่ราบลุ่มริมน้ำเจ้าพระยาที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์

นานาชนิด อาชีพดั้งเดิมของคนในตำบลบางน้ำผึ้ง คือ อาชีพทำสวนผลไม้ ซึ่งมีมะม่วงน้ำดอกไม้ และกล้วยหอม เป็นผลไม้ที่สร้างชื่อเสียงเป็นอย่างมาก ความที่พื้นที่แถบนี้มีสวนผลไม้มากมายมีน้ำหวานจากดอกไม้มานานชนิด ได้ดึงดูดให้ผึ้งมาอาศัยทำรังอยู่โดยทั่วไปในอดีตชาวบ้านจึงได้นำน้ำผึ้งมาตัดกบตร ดังนั้นจึงได้ขนานนามพื้นที่แห่งนี้ว่า “บางน้ำผึ้ง”^{2,3}

ด้วยสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบของพื้นที่ดังที่กล่าวข้างต้นจึงทำให้ตำบลบางน้ำผึ้งมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นหลากหลายที่อยู่ใกล้เมืองหลวงอย่างกรุงเทพมหานคร ทั้งมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม อาทิเช่น การปั่นจักรยานชมธรรมชาติรอบตำบล ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง บ้านรูปสมุนไพรดอกไม้ประดิษฐ์จากเกล็ดปลา เป็นต้น

จุดเริ่มต้นของกองทุนสุขภาพตำบลบางน้ำผึ้ง

สืบเนื่องจากพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 ในมาตรา 18(9) และมาตรา 47 ได้กำหนดให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า โดยสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ดำเนินการบริหารจัดการในพื้นที่ เพื่อจัดตั้งกองทุนสุขภาพชุมชน และกำหนดให้มีพื้นที่นำร่องในการจัดตั้งกองทุนขึ้นในทุกภูมิภาคนั้น^{4,5} ทำให้พื้นที่ตำบลบางน้ำผึ้งได้เข้าร่วมเป็นพื้นที่นำร่อง 1 ใน 880 พื้นที่ ที่ได้ดำเนินงานกองทุนระบบหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่น ภายใต้ชื่อ “กองทุนหลักประกันสุขภาพตำบลบางน้ำผึ้ง” จากการศึกษาย้อนหลังพบว่า จุดเริ่มต้นของกองทุนสุขภาพ เกิดจากการที่นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งได้เข้าร่วมประชุมระบบหลักประกัน

* อาจารย์ประจำคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม



สุขภาพแห่งชาติ และเล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดตั้งกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่นที่จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ก่อปรกับความเชื่อที่ว่าคนในพื้นที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้นั้นจำเป็นต้องมีสุขภาพที่ดีด้วย และการดูแลสุขภาพประชาชนในพื้นที่นับเป็นภารกิจที่สำคัญของ อบต. ด้วยเหตุนี้จึงได้นำหลักการ แนวคิด การดำเนินการกองทุนฯ มาปรึกษาร่วมกัน โดยเชิญชวนผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. อาสาสมัครสาธารณสุข ซึ่งเป็นตัวแทนแต่ละหมู่บ้าน รวมถึงเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยมา สนทนาเพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน และได้้นำประเด็นของการจัดตั้งกองทุนสุขภาพซึ่งได้เห็นพ้องว่าควรดำเนินการในเรื่องดังกล่าวไปพูดคุยกับชาวบ้าน โดยผ่านเวทีประชาคมของทุกหมู่บ้าน เพื่อระดมความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการจัดตั้งกองทุนสุขภาพ รวมถึงประเด็นของการวางแผนการดำเนินงานกองทุนฯ พบว่า เสียงจากเวทีประชาคมสะท้อนให้เห็นว่าประชาชนต่างเห็นด้วยและสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนสุขภาพขึ้นในพื้นที่ “ผมมีโอกาสได้เข้าร่วมประชุมหลักประกันสุขภาพครั้งแรก ประชุมกับสมาคม อบต. เลยคิดว่าน่าจะเสนอตัวก่อน เพราะคิดว่าเป็นเรื่องของการส่งเสริม การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ เลยเสนอตัวเป็นพื้นที่นำร่องของจังหวัดสมุทรปราการ คิดว่าทำได้ สามารถบริหารจัดการได้ ไม่ขาดทุน และกองทุนเป็นเรื่องสำคัญ เรื่องสุขภาพเป็นเรื่องที่ อบต. ต้องทำ” (ประธานกองทุน)

ความโดดเด่นของกองทุนสุขภาพบางน้ำผึ้ง

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลนับตั้งแต่จุดเริ่มต้นของแนวคิดที่จะให้มีกองทุนสุขภาพเกิดขึ้นในตำบลบางน้ำผึ้ง จนกระทั่งมีการดำเนินการจัดตั้งกองทุนฯ ได้สำเร็จ ชี้ให้เห็นว่า กองทุนสุขภาพตำบลบางน้ำผึ้งเกิดขึ้นจากการหลอมรวมและขยายทุนทางสังคมที่มีอยู่สู่การพัฒนาการดำเนินการกองทุนสุขภาพ เนื่องจากพื้นที่มีทุนทางสังคมที่หลากหลาย ทั้งทุนคน ทุนทรัพยากรทางธรรมชาติต่างๆ การดำเนินงานกองทุนได้นำทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิมเหล่านั้นมาหลอมรวมกับการบริหารจัดการกองทุน⁶ จากการศึกษาเส้นทางความเป็นมาของกองทุน การดำเนินการกองทุนฯ ทำให้มองเห็นประเด็น

ที่น่าสนใจของการเป็นกองทุนสุขภาพต้นแบบที่สามารถนำไปขยายผลการดำเนินการเพื่อการเรียนรู้พื้นที่อื่นๆ ดังประเด็นที่จะนำเสนอ ดังนี้

1. การดำเนินงานกองทุนสุขภาพตำบลบางน้ำผึ้ง ดำเนินการภายใต้หลักการที่สำคัญ คือ

1.1 หลอมรวมการดำเนินการกองทุนให้เป็นเนื้องานเดียวกับการดำเนินงานในการพัฒนาตำบล การดำเนินการงานกองทุนฯ ของพื้นที่ตำบลบางน้ำผึ้ง อยู่ภายใต้หลักการแนวคิดของการบริหารจัดการให้สอดคล้องตามนโยบายการบริหารจัดการของพื้นที่ กล่าวคือ การดำเนินการกองทุนฯ ได้นำนโยบายและแผนการพัฒนาตำบลที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตบนความพอเพียง รวมถึงการนำพันธกิจและคำขวัญของตำบลที่ว่า “ตำบลบางน้ำผึ้งเป็นตำบลปลอดความยากจนโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นตัวตั้งในการดำเนินการ เนื่องจากตำบลบางน้ำผึ้ง ได้รับการคัดเลือกเป็นตำบลพัฒนาดีเด่น ตำบลเขียวขจีดีเด่น หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็นเป็นสุข เป็นหมู่บ้านโอวีซี (Otop Village Champion) ซึ่งหมายถึงหมู่บ้านที่ได้รับรางวัลชนะเลิศในการเป็นหมู่บ้าน “หนึ่งผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบล” นับเป็นตำบลต้นแบบ ตำบลเข้มแข็งพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน และในปัจจุบันกระทรวงมหาดไทยยังได้มีหนังสือประกาศฉบับแรกของประเทศไทย ประกาศให้ตำบลบางน้ำผึ้งเป็นตำบลปลอดคนจนโดยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแห่งแรกของประเทศไทยอีกด้วย ดังนั้นการดำเนินการกองทุนฯ ซึ่งเป็นการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะผู้นำชุมชน ซึ่งประกอบด้วย นายก อบต. คณะกรรมการกองทุน ต่างมองว่า สุขภาพดีเป็นสิ่งสำคัญ การที่ชุมชนจะเข้มแข็งได้นั้น ประชาชนต้องมีสุขภาพดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี และดำเนินชีวิตโดยยึดหลักของความพอเพียง ดังนั้นการจัดทำแผนสุขภาพของตำบล การออกแบบ กิจกรรมด้านสุขภาพ จะมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการการดูแล อาทิเช่น กลุ่มผู้พิการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเด็กและวัยรุ่น จะต้องสอดคล้องและดำเนินการไปในทิศทางเดียวกับการแผนพัฒนาตำบลที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกกลุ่มวัยในตำบล



1.2 เน้นการพัฒนาศักยภาพประชาชน การสร้างเสริมพลังอำนาจให้กับประชาชนในพื้นที่ในฐานะเจ้าของสุขภาพของตนเองจากการที่พื้นที่ตำบลบางน้ำผึ้งเป็นพื้นที่ที่มีทุนทางสังคมที่หลากหลาย โดยเฉพาะทุนมนุษย์ หรือทุนคน พบว่า มีผู้นำผู้ที่มีจิตอาสาที่พร้อมเสียสละทำงานเพื่อส่วนรวม ดังเห็นได้จากการเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการกลุ่มหรือชมรมต่างๆ การช่วยเหลือกันในกลุ่ม เป็นต้น สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในกลุ่มชนทำให้ผู้บริหารกองทุนฯ ได้เล็งเห็นถึงศักยภาพของประชาชนและชุมชนในการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกันเองทั้งในระดับครอบครัว ระดับเครือข่ายหรือเพื่อนบ้าน รวมถึงการร่วมกันพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง ดังนั้นการดำเนินการกองทุนฯ จึงมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมองเห็นศักยภาพของตนเอง มองเห็นถึงความสำคัญของการดูแลสุขภาพ การสร้างเสริมสุขภาพเพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีเน้นให้ประชาชนสามารถดูแลตนเองได้ดูแลกันเองได้ในชุมชน เมื่อประชาชนในชุมชนมีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรงแล้วนั้นหมายถึง ชุมชนจะเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ปราศจากคนเจ็บไข้ได้ป่วย มีแต่คนที่มีสุขภาพดีที่พร้อมจะร่วมกันพัฒนาชุมชนโดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรหลักที่ช่วยหนุนเสริมและพัฒนาโครงสร้าง การบริหารจัดการด้านต่างๆ โดยเฉพาะการดูแลด้านสุขภาพให้ครอบคลุมประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ ด้วยการจัดโครงการ/กิจกรรมบริการสุขภาพในรูปแบบต่างๆ ภายใต้แผนกิจกรรมการดำเนินการกองทุนฯ และที่สำคัญยังได้จัดให้มีกระบวนการพัฒนาศักยภาพและเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับกลุ่มคนต่างๆ เช่น การสร้างแกนนำสุขภาพในกลุ่มวัยสูงอายุและกลุ่มสตรี การอบรมแกนนำเยาวชนโดยส่งเสริมด้านกีฬาและดนตรี การอบรมด้านอาชีพเพื่อการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมถึงการอบรมอาสาสมัครในการดูแลผู้พิการ ผู้ป่วยเรื้อรังที่บ้าน เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นวิธีการที่ทำให้คนมองเห็นศักยภาพของตนเอง เห็นความสำคัญของการดูแลตนเองและผู้อื่นในชุมชนอีกด้วย

1.3 นำทุนทางสังคมที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด จากลักษณะภูมิประเทศซึ่งมีข้อได้เปรียบเชิงยุทธศาสตร์ ทั้งการเป็นแหล่งชุมชนแหล่งท่องเที่ยวที่มีการค้าขายตลอดทั้งปีโดยมีการจัดตั้ง

เป็นตลาดน้ำนอกจากนี้ยังมีบางพื้นที่ของตำบลบางน้ำผึ้งที่มีการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้เป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับชุมชน ซึ่งได้แก่ การจัดตั้งตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง และกลุ่มอาชีพต่างๆ ได้แก่ กลุ่มนวดแผนไทย กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มดอกไม้เกสรัดปลา เป็นต้น ในส่วนนี้เองทำให้มองว่าคนในชุมชนส่วนใหญ่มีรายได้ที่พอเพียงกับรายจ่าย ทำให้เชื่อได้ว่า น่าจะมีความเป็นไปได้ที่จะให้กลุ่มอาชีพต่างๆ เข้าร่วมสมทบเงินเข้ากองทุนสุขภาพ ดังนั้นสมาชิกกลุ่มต่างๆ จึงได้มีส่วนร่วมด้านงบประมาณกองทุน นับเป็นการทำให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดูแลสุขภาพของตนเองและของคนในชุมชน



1.4 มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ในการดำเนินงานของกองทุนฯ คณะกรรมการบริหารกองทุนฯ ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ 1) กลุ่มองค์กรชุมชน หน่วยงาน/สถานบริการในพื้นที่ อาทิเช่น สถานองค์การบริหารส่วนตำบล สถานีอนามัย สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ โรงเรียนชุมชน และ วัด ล้วนมีส่วนร่วมในฐานะของผู้เข้าร่วมกระบวนการ ร่วมคิด ร่วมทำ บางหน่วยงานทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษา บางหน่วยงานร่วมสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนสถานที่ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ 2) กลุ่มประชาชน โดยเฉพาะประชาชนในส่วนของกลุ่มอาชีพและชมรมต่างๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสมทบเงินกองทุนสุขภาพ และยังมีส่วนร่วมในการทำความเข้าใจแนวคิด รวมทั้งการร่วมตัดสินใจในแผนงาน โครงการ การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในเวทีประชาคมในพื้นที่ในการดำเนินงานกองทุนสุขภาพ ประชาชนในพื้นที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วม ไม่เพียงแต่ขณะเจ็บป่วยที่ต้องพึ่งพาการรักษาจากบุคลากรทางด้านสุขภาพ หรือการร่วมลงขันและนำทุนทางสังคมมาใช้ในการดำเนินงานของกองทุนสุขภาพเท่านั้น แต่ต้องตระหนักถึงความสามารถในการดูแลตนเองเพื่อป้องกันโรค และส่งเสริม



สุขภาพด้วย ซึ่งกองทุนจะต้องมีหน้าที่เป็นตัวเชื่อมประสาน ส่งเสริมจัดกิจกรรมต่างๆ ให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ในการดูแล ส่งเสริมสุขภาพของตนเองมากขึ้น และ 3) หน่วยงานภายนอกพื้นที่ ที่ช่วยเสริมหนุนกระบวนการดำเนินงาน ซึ่งได้แก่ สปสช. ในฐานะที่เป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินงาน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด กระทรวงพัฒนาสังคมและมนุษย์ (ศูนย์ฟื้นฟูผู้พิการอำเภอพระประแดง) โรงพยาบาลจังหวัดสมุทรปราการ เป็นต้น การดำเนินการกองทุนสุขภาพระดับตำบล จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน มาร่วมเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานร่วมกัน การประสานความร่วมมือ เติมเต็มวิถีคิด วิถีทำงาน เพื่อให้การดำเนินงานสามารถขับเคลื่อนและสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

2. การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นข้อมูลสำคัญในการดำเนินงานกองทุนฯ

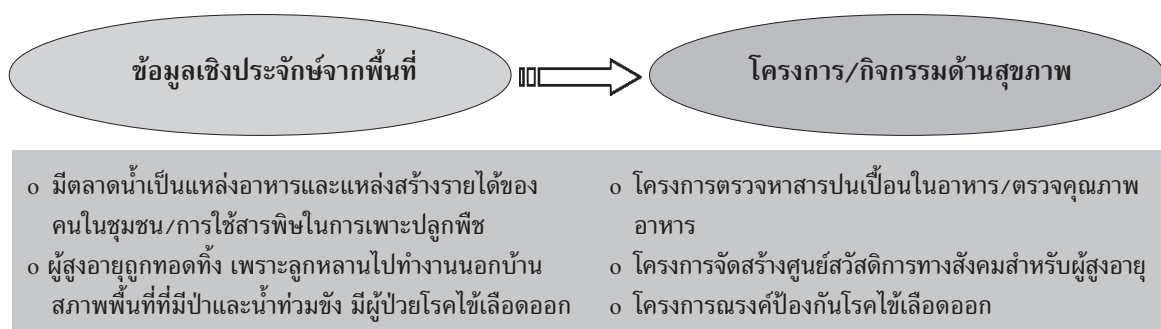
กระบวนการดำเนินงานกองทุนสุขภาพพื้นที่ตำบลบางน้ำผึ้งมีจุดเด่นที่สำคัญคือ การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่เป็นฐานในการออกแบบกระบวนการ ดำเนินงานกองทุนฯ และใช้เป็นฐานคิดที่สำคัญในการออกแบบกิจกรรมการบริการสุขภาพที่เน้นประชาชนเป็นตัวตั้ง โดยที่ข้อมูลเชิงประจักษ์เหล่านั้นเป็นข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้แก่

2.1 ฐานข้อมูลประชากรจากหน่วยงานต่างๆ เช่น สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล

2.2 ฐานข้อมูลด้านสุขภาพของประชาชนจากสถานีอนามัยในพื้นที่ ซึ่งข้อมูลด้านสุขภาพที่สถานีอนามัยมีอยู่นั้น มีช่องทางของการได้รับข้อมูลซึ่งมาจากการคัดกรองผู้ป่วยโรคติดต่อและโรคไม่ติดต่อต่างๆ ข้อมูลเกี่ยวกับภาวะสุขภาพ และข้อมูลการเฝ้าระวังโรค และข้อมูลทางระบาดวิทยา เป็นต้น

2.3 ข้อมูลที่ได้จากการลงสำรวจปัญหาในพื้นที่ เช่น ปัญหาตามกลุ่มวัยประชากร ได้แก่ ผู้สูงอายุ ถูกทอดทิ้ง ปัญหาเด็กวัยรุ่นไม่ยอมศึกษาต่อ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้แก่ น้ำในคลองเน่าเสีย พื้นที่ป่าเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์นำโรคต่างๆ รวมทั้งปัญหาการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก เป็นต้น

จากข้อมูล 3 ด้าน ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ข้อมูลในส่วนที่ได้จากการลงสำรวจปัญหาในพื้นที่เป็นข้อมูลที่คณะกรรมการกองทุนสุขภาพให้ความสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากการกำหนดกิจกรรมต่างๆ ตามแผนการดำเนินการกองทุนฯ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาสุขภาพของคนในพื้นที่ ดังนั้นในการดำเนินงานของกองทุนจึงต้องมีวิธีการที่หลากหลายในการค้นหาข้อมูล เช่น การสำรวจความคิดเห็นในเวทีประชาคม การจัดทำแบบสอบถามสำรวจความคิดเห็นหรือแม้กระทั่งการออกไปพบปะเยี่ยมเยียนประชาชนของนายก อบต. และปลัด อบต. เพื่อสอบถามถึงสภาพความเป็นอยู่ (ภาพที่ 1)



ภาพที่ 1 ตัวอย่างการนำข้อมูลเชิงประจักษ์มาใช้ในการออกแบบโครงการ/กิจกรรมด้านสุขภาพ



3. เงื่อนไขที่ช่วยหนุนเสริมการดำเนินการกองทุนสุขภาพระดับท้องถิ่น

การดำเนินการกองทุนสุขภาพจะต้องอาศัยปัจจัยเงื่อนไขที่ช่วยหนุนเสริมและนำไปสู่ความสำเร็จของการดำเนินการกองทุนสุขภาพดังเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ ซึ่งเงื่อนไขต่าง ๆ เหล่านี้ประกอบด้วย

3.1 มีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ กล้าคิด กล้าตัดสินใจ สามารถประเมินศักยภาพของคนในชุมชนและทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้พัฒนาชุมชนได้ โดยผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองเห็นประโยชน์และภาพการเปลี่ยนแปลงที่ดีที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ สามารถวางแผน กำหนดทิศทางที่จะดำเนินการ และกล้าที่จะคิด กล้าตัดสินใจบนฐานความเชื่อมั่นในตนเอง และเชื่อในศักยภาพและทุนทางสังคมที่มีอยู่ในพื้นที่ของตน

3.2 การใช้การมีส่วนร่วมของประชาชนและทุนทางสังคม ที่มีการสร้างวิธีการดำเนินงานกองทุนสุขภาพ ทั้งนี้หากเฉพาะผู้นำชุมชนดังที่กล่าวถึง แต่คนในชุมชนไม่เห็นความสำคัญและไม่เข้าใจในแนวคิดของกองทุนฯ แล้วนั้น ก็ไม่อาจส่งผลให้เกิดกองทุนฯ ดังที่คาดหวัง ได้ จากประสบการณ์ของกระบวนการพัฒนากองทุนสุขภาพ ตำบลบางน้ำผึ้งชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน กลุ่มอาชีพ และชมรมต่างๆ มีส่วนสำคัญในการดำเนินงานของกองทุนฯ ทั้งในลักษณะของความร่วมมือต่างๆ เช่น การสมทบเงินเข้ากองทุนฯ ร่วมแสดงความคิดเห็นในเวทีประชุม เข้าร่วมตรวจสอบการบริหารงบประมาณ เป็นต้น

3.3 เงื่อนไขในการบริหารจัดการกองทุน “มีหลักการบริหารงบประมาณอย่างโปร่งใส” ประชาชนสามารถตรวจสอบได้โดยเข้าร่วมตรวจสอบบัญชีของกองทุนฯ ได้ตลอดเวลา ต้องมีกลุ่มบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจมาบริหารจัดการ โดยกองทุนสุขภาพบางน้ำผึ้งมีคณะกรรมการบริหารกองทุนฯ ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับมอบหมาย แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 มาจากตำแหน่ง และส่วนที่ 2 มาจากการคัดเลือกของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งเป็นไปตามระเบียบของกองทุนฯ ต้องมีการบริหารจัดการที่ประชาชนยอมรับได้ จากการศึกษาประสบการณ์กองทุนสุขภาพบางน้ำผึ้ง พบว่ารูปแบบการประชุมของคณะกรรมการกองทุนฯ นั้นมีการประชุมสม่ำเสมอทุกเดือน และมีการดูแลรับผิดชอบ กำกับและติดตาม

การทำงานของผู้นำดำเนินการ และบริหารงบประมาณกองทุนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนในพื้นที่ โดยจะรับฟังความคิดเห็น และปัญหาที่เกิดขึ้นกับประชาชนในพื้นที่เป็นหลัก และกองทุนมีกิจกรรมที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากในการดำเนินงานของกองทุนสุขภาพตำบลบางน้ำผึ้งได้เริ่มให้มีการจัดทำโครงการที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกองทุนฯ ซึ่งระยะแรกได้ให้ความสนใจกับประชากรใน 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ วัยทำงาน ผู้พิการ และผู้สูงอายุ ในส่วนของกลุ่มวัยทำงานได้จัดกิจกรรมส่งเสริมการออกกำลังกาย การส่งเสริมอาชีพโดยการจัดตั้งตลาดน้ำและให้ความสำคัญกับการตรวจคุณภาพของอาหารเพื่อการบริโภคอาหารที่ปลอดภัย ได้คุณภาพ ส่งผลต่อสุขภาพที่ดีของผู้ซื้อและผู้ขายในส่วนของบริการสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุและผู้พิการ กองทุนฯ ได้จัดให้มีผู้ดูแลผู้พิการและผู้สูงอายุที่บ้าน รวมถึงจัดกิจกรรมสุขสันต์วันเกิดแก่ผู้สูงอายุ กิจกรรมส่งเสริมอาชีพแก่ผู้สูงอายุและผู้พิการในชุมชน เป็นต้น

บทสรุป

บทความฉบับนี้เป็นการถอดบทเรียนของการดำเนินงานกองทุนหลักประกันสุขภาพของพื้นที่ตำบลบางน้ำผึ้ง ผลการถอดบทเรียนสะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินงานกองทุนสุขภาพตำบลบางน้ำผึ้งสามารถเป็นกองทุนต้นแบบของจังหวัดสมุทรปราการที่สามารถนำไปขยายผลการเรียนรู้สู่พื้นที่อื่นๆ กล่าวคือ กองทุนสุขภาพตำบลบางน้ำผึ้งมีความโดดเด่นทั้งในด้านการบริหารจัดการกองทุน กระบวนการดำเนินงานกองทุนที่นำความรู้และการเรียนรู้ของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการปรับเปลี่ยนวิถีคิดวิธีการดำเนินการ โดยมีเป้าหมายสำคัญสูงสุดคือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ประชาชนในพื้นที่ มีกลวิธีในการดำเนินการที่สำคัญได้แก่ 1) การหลอมรวมการดำเนินการกองทุนให้เป็นเนื้องานเดียวกับการดำเนินงานในการพัฒนาตำบล ดังนั้นการดำเนินการกองทุนฯ จะต้องอยู่ภายใต้หลักการแนวคิดของการบริหารจัดการให้สอดคล้องตามนโยบายการบริหารจัดการของพื้นที่ 2) เน้นการพัฒนาคุณภาพประชาชน การสร้างเสริมพลังอำนาจให้กับประชาชนในพื้นที่ในฐานะเจ้าของสุขภาพของตนเอง โดยเน้นการสร้างเสริมสุขภาพ เน้นให้ประชาชนสามารถ



ดูแลตนเอง สร้างระบบดูแลกันเองในชุมชน 3) นำทุนทางสังคมที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งทุนคน ทุนทางธรรมชาติต่างๆ และ 4) มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งในและนอกพื้นที่

กระบวนการดำเนินงานกองทุนสุขภาพของพื้นที่ตำบลบางน้ำผึ้ง ยังมีแนวทางการดำเนินการที่สำคัญคือ การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ เป็นฐานในการออกแบบกระบวนการดำเนินงานกองทุนฯ และการออกแบบกิจกรรมการบริการสุขภาพที่เน้นประชาชนเป็นตัวตั้ง โดยสรุปแนวคิดในภาพรวมดังภาพที่ 2

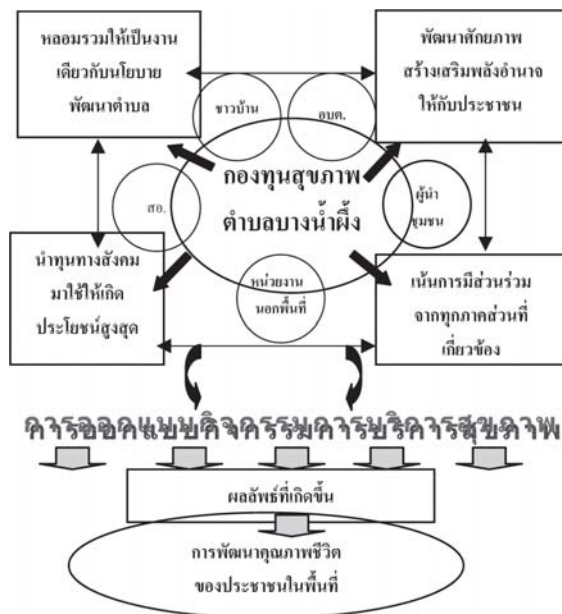
บทเรียนจากการศึกษาการดำเนินงานกองทุนสุขภาพตำบลบางน้ำผึ้ง สะท้อนให้เห็นว่า การดำเนินการกองทุนสุขภาพจะประสบผลสำเร็จได้นั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จของการดำเนินการกองทุน มีดังนี้คือ 1) มีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ กล้าคิด กล้าตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการนำทุนทางสังคมที่มีอยู่มาใช้ในการดำเนินงานกองทุน 3) การมีการบริหารจัดการกองทุนที่ดี ทั้งในส่วนของบริหารจัดการงบประมาณที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และการบริหารการดำเนินการที่ประชาชนให้การยอมรับ เน้นการบริการที่เข้าถึงประชาชนทุกกลุ่มวัย เป็นต้น

นอกจากนี้ ข้อความรู้ที่ได้จากการศึกษาการดำเนินการกองทุนสุขภาพ ช่วยทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นหลักที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวิชาชีพพยาบาล ดังนี้

1) เห็นความเชื่อมโยงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนากองทุนสุขภาพซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าให้แก่ประชาชนกับบทบาทของภาควิชาชีพพยาบาลในฐานะที่เป็นหุ้นส่วนสุขภาพที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ ที่ต้องมีการปรับตัวให้เท่าทันกับระบบสุขภาพแนวใหม่ที่มีภาพการทำงานรูปแบบต่างๆ ที่ชุมชนท้องถิ่นและประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมสุขภาพ

2) เห็นทิศทางและบทบาทการทำงานในชุมชนของพยาบาลที่จะช่วยเสริมหนุนให้เกิดการสร้างระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ซึ่งได้แก่ บทบาทในการเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวก เป็นพี่เลี้ยง ในการทำงานด้านสุขภาพแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรชุมชน การเป็นผู้พิทักษ์สิทธิให้ประชากรทุกกลุ่มเป้าหมายหลัก อาทิเช่น กลุ่มแม่และเด็ก กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้พิการ กลุ่มผู้ประกอบการที่มีความเสี่ยงและกลุ่มผู้ป่วยโรคเรื้อรังที่อยู่ในชุมชนสามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ อย่างน้อยต้องได้รับตามชุดสิทธิประโยชน์ที่คณะกรรมการหลักประกันสุขภาพกำหนด เป็นผู้สร้างสรรค์นวัตกรรมบริการที่เน้นการสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรคที่น่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด การเป็นผู้ร่วมจัดบริการให้แก่กลุ่มคนต่างๆ เช่น กลุ่มมิตรภาพบำบัด กลุ่มผู้ป่วยมะเร็ง กลุ่มผู้ดูแลผู้พิการ เป็นต้น การเป็นผู้วิเคราะห์และให้ข้อมูลสะท้อนกลับแก่คณะกรรมการกองทุนฯ เพื่อการปรับปรุงการดำเนินการพัฒนาสุขภาพของคนในพื้นที่ และที่สำคัญเป็นผู้ร่วมสร้างและพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนโดยมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินการกองทุนฯ ตลอดกระบวนการตั้งแต่การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการกองทุนฯ เป็นผู้จัดทำข้อมูลและแผนดำเนินงานที่เกี่ยวกับปัญหาสาธารณสุขกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้อง เป็นผู้ดำเนินการให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ในความรับผิดชอบสามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขทั้งที่บ้าน ในชุมชนหรือหน่วยบริการได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ และยังมีส่วนในการบริหารจัดการกองทุนให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส

3) ทราบถึงหลักการและแนวทางการดำเนินการกองทุนสุขภาพระดับตำบลที่เน้นการสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรค ของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคตที่จะช่วยให้วิชาชีพพยาบาลหรือบุคลากรสาธารณสุขได้นำหลักการแนวคิดนี้ไปใช้ในการผสมผสานการทำงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนต่อไป



ภาพที่ 2 กระบวนการดำเนินงานกองทุนสุขภาพตำบลบางน้ำผึ้งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

1. รัชณี สรรเสริฐ และคณะ. วิจัยประเมินผลการดำเนินงานระบบหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่ต้นแบบ. ใน: การเสวนาเพื่อการถอดบทเรียน. กรุงเทพฯ; 10 กรกฎาคม 2551.
2. ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ [ออนไลน์] 2551 [อ้างเมื่อ 1 มีนาคม 2552]. จาก <http://www.thaitambon.com/Tambon/ttambon.asp?ID=110410>
3. องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ [ออนไลน์] 2551 [อ้างเมื่อ 1 มีนาคม 2552]. จาก <http://bangnampueng.spk.localict.com/>
4. สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. ระบบหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่ (กองทุนหลักประกันสุขภาพท้องถิ่น). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา; 2550.

5. ชนิษฐา นันทบุตร และคณะ. โครงการศึกษาตัวแบบการมีส่วนร่วมในระบบหลักประกันสุขภาพระดับชุมชนระหว่างกองทุนของภาครัฐ องค์การบริหารส่วนตำบลและกองทุนสุขภาพชุมชนพื้นที่นำร่อง 7 พื้นที่ กรณี กองทุนสุขภาพตำบลบึงคล้า อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์. ขอนแก่น: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น; 2550.
6. ปิยะธิดา นาคะเกษียร, สุนันทา บุญรักษา, พัทธินา แก้วแพง. การวิจัยเชิงคุณภาพ: ถอดบทเรียนการดำเนินงานกองทุนระบบหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่น กรณีพื้นที่ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. กรุงเทพฯ: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม; 2551.